

Bogumiła Olejnik
ORCID: 0000-0003-4057-6197
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

**Zmiany w prawie polskim wprowadzone
w obszarze pomocy społecznej w świetle
ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych
rozwiązaniach związanych z zapobieganiem,
przeciwdziałaniem i zwalczaniem
COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz
wywołanych nimi sytuacji kryzysowych –
wybrane zagadnienia**

**Amendments to social sales in Polish law
in the light of the Act of March 2, 2020 on
counteracting, counteracting and combating
COVID-19, other infectious diseases and
crisis situations caused by them – selected
issues**

Wstęp

Dnia 11 marca 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła stan pandemii, co nastąpiło na skutek masowego rozprzestrzeniania się wśród ludzi nowego koronawirusa SARS-CoV-2, wywołującego chorobę COVID-19 (World Health Organization, 2020). Pojawienie się wymienionego patogenu spowodowało konieczność wprowadzenia wielu zmian w przestrzeni życia publicznego, w tym zmian w obowiązującym prawie, tak międzynarodowym, jak i na terenie poszczególnych państw. W polskim systemie prawnym regulacja odnosząca się bezpośrednio

do wymienionej choroby została ogłoszona 27 lutego 2020 roku. Było to rozporządzenie Ministra Zdrowia w sprawie zakażenia koronawirusem SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020 poz. 325). Dokument ten stwierdza m.in., że przypadek zakażenia wymienionym wirusem został objęty przepisami o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi.

Ustawa o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych [dalej: ustawa COVID-19] została ogłoszona 2 marca 2020 roku i zawiera w swojej treści m.in. regulacje odnoszące się do obszaru pomocy społecznej (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2095 ze zm.).

Bezpośrednim celem niniejszego artykułu jest ukazanie, jakie zmiany zostały wprowadzone do polskiego systemu prawa w związku z ogłoszeniem stanu epidemii¹ w obszarze pomocy społecznej oraz jaka była racja ich wdrożenia na mocy ustawy z dnia 2 marca 2020 roku. Ze względu na fakt, że na terenie Rzeczypospolitej Polskiej stan epidemii został odwołany (Dz.U. 2020 poz. 1027), wypada także zbadać, które z wprowadzonych rozwiązań zostały zniesione, a które nadal obowiązują i dlaczego.

Zakres przedmiotowy regulacji wprowadzonych przez ustawę COVID-19

W uzasadnieniu dołączonym do projektu ustawy skierowanego do Marszałek Sejmu zaznaczono, że istnieje konieczność uzupełnienia istniejących już podstawowych rozwiązań, które zostały zawarte przede wszystkim w ustawie z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2019 poz. 1239 ze zm.; Uzasadnienie projektu ustawy z 2 marca 2020 r., 2020)². W zakresie przedmiotowym, analizowany dokument należy za-

¹ Definicje dotyczące analizowanej materii zostały umieszczone głównie w ustawie z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2008 nr 234 poz. 1570, t.j. Dz.U. 2022 poz. 1657 ze zm.; dalej: u.z.z.z.ch.). W tekście art. 2 pkt 9 czytamy, że epidemia to „wystąpienie na danym obszarze zakażeń lub zachorowań na chorobę zakaźną w liczbie wyraźnie większej niż we wcześniejszym okresie albo wystąpienie zakażeń lub chorób zakaźnych dotychczas niewystępujących”.

² Projekt ustawy COVID-19 został skierowany do Marszałek Sejmu 1 marca 2020 r. Z kolei 6 marca 2020 r. tekst ustawy przekazano do podpisu Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej. Akt wszedł w życie 8 marca 2020 r. i obowiązuje nadal. Dotychczas wprowadzono 105 zmian w tekście aktu (stan na dzień 21 września 2022 r.).

tem odczytywać w łączności z wymienionym, wcześniejszym aktem prawnym, tym bardziej, że nakazuje to wprost art. 1 ust. 2 ustawy COVID-19³.

Dalsza część uzasadnienia podaje szczegółowy katalog zadań i czynności składających się na proces zapobiegania i zwalczania zakażeń i rozpowszechniania się choroby COVID-19 u ludzi (Uzasadnienie projektu ustawy z 2 marca 2020 r., 2020)⁴, zaznaczając, iż nowe regulacje mają za zadanie nie tylko stworzenie właściwych rozwiązań prawnych, ale także niezbędnych mechanizmów działania w walce z patogenem SARS-CoV-2 (Uzasadnienie projektu ustawy z 2 marca 2020 r., 2020). Jak wskazano, w ocenie skutków wprowadzonej regulacji, jej stworzenie było konieczne ze względu na ryzyko wystąpienia w Polsce stanu epidemii choroby COVID-19, a co za tym idzie przyszłą potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom Polski. Skutek ten miał z założenia zostać osiągnięty dzięki właściwemu skoordynowaniu działań rządu oraz samorządów – zarówno w zakresie reagowania na zdarzenia kryzysowe, jak i poprzez właściwe przygotowanie administracji państwowej na ewentualną epidemię choroby COVID-19 (Ocena skutków regulacji, 2020). Czynności te obejmują swoim zakresem podejmowanie m.in. działań przeciwepidemicznych poprzez unieszkodliwianie istniejących źródeł choroby oraz przecinanie dróg jej rozpowszechniania (art. 1 ust. 1 pkt 1 ustawy COVID-19).

Analizowana ustawa definiuje pojęcie przeciwdziałania chorobie COVID-19, które należy rozumieć jako „wszelkie czynności związane ze zwalczaniem zakażenia, zapobieganiem rozprzestrzenianiu się, profilaktyką oraz zwalczaniem skutków, w tym społeczno-gospodarczych choroby” (art. 2 ust. 2 ustawy COVID-19).

³ Art. 1 ust. 2 ustawy COVID-19: „W zakresie nieuregulowanym w niniejszej ustawie stosuje się ustawę z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi [...]”.

⁴ Wymieniono następujące zadania i czynności: „zasady i tryb podejmowania działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych w celu unieszkodliwiania źródeł zakażenia i przecięcia dróg szerzenia się choroby, zadania organów administracji publicznej w zakresie zapobiegania oraz zwalczania tej choroby, uprawnienia i obowiązki świadczeniobiorców, świadczeniodawców oraz osób przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie zapobiegania oraz jej zwalczania oraz zasady pokrywania kosztów realizacji zadań związanych przeciwdziałaniem COVID-19, w szczególności tryb finansowania świadczeń opieki zdrowotnej dla osób z podejrzeniem zakażenia lub zakażeniem tą chorobą w celu zapewnienia tym osobom właściwego dostępu do diagnostyki i leczenia” (Uzasadnienie projektu ustawy z 2 marca 2020 r., 2020, s. 1).

Poszczególne zmiany wprowadzone w obszarze pomocy społecznej oraz ich zastosowanie praktyczne

Jak już wspomniano, w ustawie z 2 marca 2020 r. znalazły się zapisy bezpośrednio odnoszące się do obszaru pomocy społecznej w związku z wystąpieniem na terenie Rzeczypospolitej Polskiej zakażeń wirusem SARS-CoV-2. Zostały one ujęte w rozdziale 2 zawierającym przepisy szczegółowe. Art. 4e dotyczy świadczenia pracy przez poddanych obowiązkowej kwarantannie pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, noclegowni, placówek opiekuńczo-wychowawczych i opiekuńczo-terapeutycznych oraz ośrodków preadopcyjnych (art. 4e ustawy COVID-19)⁵. Następnie art. 4ea reguluje kwestię prawa do wynagrodzenia lub zasiłku chorobowego przysługującego zatrudnionym w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, zaś art. 4f traktuje o zmianie warunków pracy pracowników jednostek pomocy społecznej świadczących usługi całodobowo.

Możliwość świadczenia pracy w trakcie odbywania obowiązkowej kwarantanny przez pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej działającej całodobowo

Zgodnie z art. 4e ustawy COVID-19 pracownicy oraz inne osoby świadczące pracę m.in. w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej działających całodobowo, mogą w czasie obowiązkowej kwarantanny (Piszczek, 2020)⁶ świadczyć niezbędną pomoc na rzecz podopiecznych oraz otrzymywać za nią wynagrodzenie. Warunkiem podjęcia pracy w takiej sytuacji jest zgoda wyrażona

⁵ Artykuł ten został dodany do ustawy COVID-19 na mocy ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020 poz. 875 ze zm.). Treść analizowanego artykułu została zmieniona na mocy art. 1 ustawy z dnia 21 stycznia 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 159), otrzymując obowiązujące brzmienie.

⁶ Art. 2 pkt 12 u.z.z.z.ch. definiuje kwarantannę jako „odosobnienie osoby zdrowej, która była narażona na zakażenie, w celu zapobieżenia szerzeniu się chorób szczególnie niebezpiecznych i wysoce zakaźnych”. Definicję tę należy uzupełnić o inny zapis zawarty w tym samym akcie prawnym. W art. 34 ust. 2 ustawodawca wskazał, że obowiązkowej kwarantannie podlegają te osoby, które nie wykazują objawów chorobowych, ale były narażone na chorobę zakaźną lub miały styczność z jej źródłem.

przez osoby, na rzecz których pomoc jest świadczona (art. 4e, ust. 1, pkt. 1 ustawy COVID-19)⁷.

Do jednostek pomocy społecznej świadczących pomoc całodobowo należy zaliczyć domy pomocy społecznej, które zgodnie z art. 54 u.p.s. w zależności od tego, dla jakiej kategorii odbiorców są przeznaczone, świadczą usługi dla osób w podeszłym wieku, osób przewlekle somatycznie chorych, przewlekle psychicznie chorych, dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie lub dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dla osób niepełnosprawnych fizycznie oraz uzależnionych od alkoholu (art. 54 i art. 56 u.p.s.)⁸. Drugą kategorią całodobowych jednostek pomocy społecznej są schroniska dla osób bezdomnych (art. 48a ust. 2 u.p.s.; Nowakowski, 2020).

Analizowana norma pozwala zatem świadczyć niezbędną opiekę przez pracowników oraz inne osoby znajdujące się na kwarantannie, która odbywa się na terenie jednostki organizacyjnej pomocy społecznej. Racją wprowadzenia takiego rozwiązania jest bez wątpienia konieczność zapewnienia osobom potrzebującym ciągłości sprawowanej nad nimi opieki, niezbędnej dla ich funkcjonowania (Piszczek, 2020). W racji uzasadniającej wprowadzenie takiego zapisu art. 4e ustawy COVID-19 wskazano, że ze względu na przypadki konieczności poddawania kwarantannie całych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – zarówno podopiecznych, jak i pracowników – uznano za zasadne umożliwienie przebywającym tam osobom dalszego otrzymywania niezbędnej opieki, zaś w stosunku do pracowników – otrzymywania pełnego wynagrodzenia za pracę (Uzasadnienie projektu ustawy z 14 maja 2020 r., 2020).

Biorąc pod uwagę cel wprowadzenia niniejszej regulacji – jest on zgodny z przedmiotem samej ustawy COVID-19, a więc z zapobieganiem rozpowszechnianiu się choroby zakaźnej. Należy wreszcie zaznaczyć, że opisana sytuacja ma charakter ograniczony w czasie, ponieważ może mieć miejsce jedynie w okresie

⁷ Ustawa odsyła w tym miejscu do ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. 2021 poz. 2268 ze zm.) – dalej: u.p.s., która w art. 6 pkt 5 wymienia jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Są nimi: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, centrum usług społecznych, dom pomocy społecznej, placówka specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, ośrodek wsparcia i ośrodek interwencji kryzysowej.

⁸ Ustawa wskazuje, że przesłanką obligatoryjną do umieszczenia danej osoby w domu pomocy społecznej jest konieczność otoczenia jej całodobową opieką ze względu na wiek, chorobę, niepełnosprawność, niemożność samodzielnego funkcjonowania w życiu codziennym. Jeżeli spełnione zostaje jedno z wymienionych kryteriów i dodatkowo nie można takiej osobie zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, to przysługuje jej prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej.

obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii (art. 4e, ust. 1 ustawy COVID-19; art. 2, ust. 23 u.z.z.ch.; Piszczek, 2020)⁹.

Prawo do 100% wynagrodzenia lub zasiłku chorobowego w wysokości 100% podstawy wymiaru przysługujące zatrudnionym w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej – art. 4ea ustawy COVID-19¹⁰

Jak już nadmieniono, ustawa COVID-19 daje możliwość otrzymywania wynagrodzenia przez pracowników całodobowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, którzy przebywają na kwarantannie w miejscu pracy i świadczą pracę na rzecz podopiecznych tych podmiotów. Podobne rozwiązanie dotyczy także zasiłku chorobowego. W obu przypadkach ustawa COVID-19 określa przesłanki konieczne do uzyskania wskazanych świadczeń.

Pierwszym warunkiem – podobnie jak w przypadku art. 4e ustawy COVID-19 – jest stan epidemii lub zagrożenia epidemicznego. Zatem obowiązywanie analizowanej normy ma charakter czasowy. Warunek drugi dotyczy przebywania na obowiązkowej kwarantannie, poddania się izolacji¹¹ lub izolacji domowej¹²,

⁹ Stan zagrożenia epidemicznego to sytuacja prawna wprowadzona na danym obszarze w związku z ryzykiem wystąpienia epidemii w celu podjęcia określonych w ustawie działań zapobiegawczych. Stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2 został wprowadzony na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej w następujących przedziałach czasowych: od 14 marca do 20 marca 2020 r. (rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego [Dz.U. 2020 poz. 433 ze zm.] oraz rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego [Dz.U. 2020 poz. 490]). Ponowne ogłoszenie stanu zagrożenia epidemicznego zostało wydane 12 maja 2022 r. (rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego [Dz.U. 2022 poz. 1028]) i obowiązuje od 16 maja 2022 r. do odwołania.

¹⁰ Art. 4ea został dodany do art. 4e ustawy COVID-19 na mocy art. 20 pkt. 1 ustawy z dnia 28 października 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z przeciwdziałaniem sytuacjom kryzysowym związanym z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. 2020 r. poz. 2112 ze zm.). Rozwiązania ujęte w ramach analizowanego artykułu obowiązują od dnia 28 listopada 2020 r.

¹¹ Pod pojęciem izolacji należy rozumieć: „odosobnienie osoby lub grupy osób chorych na chorobę zakaźną albo osoby lub grupy osób podejrzanych o chorobę zakaźną w celu uniemożliwienia przeniesienia biologicznego czynnika chorobotwórczego na inne osoby” (art. 2 pkt 11 u.z.z.ch.).

¹² Izolacja domowa to „odosobnienie osoby chorej z przebiegiem choroby zakaźnej niewymagającej bezwzględnej hospitalizacji ze względów medycznych w jej miejscu zamieszkania lub pobytu w celu zapobieżenia szerzenia się chorób szczególnie niebezpiecznych i wysoce zakaźnych” (art. 2 pkt 11a u.z.z.ch.).

co musi wynikać z faktu pozostawania w styczności z osobami chorymi na COVID-19 w związku z realizowaniem obowiązków wynikających z zatrudnienia. W takiej sytuacji przysługuje prawo do zasiłku chorobowego w wymiarze 100% podstawy wymiaru, a także – po jego wykorzystaniu – do 100% wynagrodzenia chorobowego (Napiórkowska, 2021). Świadczenie to przysługuje pracownikom objętym ubezpieczeniem chorobowym – tak obowiązkowo, jak i dobrowolnie.

Aby można było wypłacić zasiłek chorobowy w wysokości 100% wynagrodzenia, pracownik jednostki organizacyjnej pomocy społecznej jest zobowiązany do przedłożenia do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stosownych dokumentów. Należą do nich: oświadczenie osoby ubezpieczonej, że niezdolność do pracy powstała na skutek zachorowania na COVID-19, co nastąpiło w efekcie wykonywania obowiązków wynikających z zatrudnienia¹³. Ponadto płatnik składek będący jednostką organizacyjną pomocy społecznej musi stwierdzić, że niezdolność do pracy ubezpieczonego powstała w związku z realizowaniem obowiązków wynikających z zatrudnienia. Dokumenty te winny być złożone przez pracownika płatnikowi składek na ubezpieczenie społeczne wraz z zaświadczeniem lekarskim stwierdzającym zachorowanie na COVID-19. Następnie płatnik składek przekazuje do ZUS te dokumenty wraz z adnotacją stwierdzającą, że pracownik jest zatrudniony w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej oraz że zachorował na COVID-19 na skutek realizowania obowiązków wynikających z zatrudnienia (Zakład Ubezpieczeń Społecznych, 2021).

Warunki pracy pracowników całodobowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – art. 4f ustawy COVID-19

Kolejnym zapisem dotyczącym obszaru pomocy społecznej w sensie ogólnym, który został umieszczony w ramach ustawy COVID-19 jest art. 4f traktujący o zmianie warunków pracy pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej¹⁴, które stosuje się do pracowników: placówek opiekuńczo-wycho-

¹³ Wzór dokumentu został przygotowany i umieszczony przez ZUS na stronie: https://www.zus.pl/-/zasilek-chorobowy-na-preferencyjnych-zasadach-dla-niektorych-ubezpieczonych?p_1_back_url=%2Fwyniki-wyszukiwania%3Fquery%3Djednostkach%2Borganizacyjnych%2Bpomocy#2 [dostęp: 26.09.2020].

¹⁴ Tekst art. 4f w punktach 1–3 został dodany do analizowanej ustawy na mocy art. 4 pkt 2 ustawy z dnia 24 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o delegowaniu pracowników w ramach świadczenia usług oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1423 ze zm.), zaś pkt 4 wprowadzono na podstawie art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 21 stycznia 2021 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiąza-

wawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych (art. 4f ust. 4 ustawy COVID-19).

Wymieniona norma określa uprawnienia pracodawcy jednostki organizacyjnej pomocy społecznej świadczącej usługi całodobowo. Jeżeli występuje stan zagrożenia epidemicznego lub epidemii, pracodawca – mając na uwadze zapewnienie bezpieczeństwa osobom korzystającym z usług danej jednostki oraz zapewnienie ciągłości opieki i funkcjonowania – może na określony czas wprowadzić przewidziane w ustawie COVID-19 rozwiązania. Warunkiem koniecznym do ich wdrożenia jest uzyskanie uprzedniej zgody pracowników tejże jednostki (art. 4f ust. 1 ustawy COVID-19).

Do grupy możliwych modyfikacji w dziedzinie warunków pracy, które może wprowadzić pracodawca, należą: zmiana systemu lub rozkładu pracy pracowników, polecenie świadczenia pracy w godzinach nadliczbowych w wymiarze niezbędnym, polecenie realizowania prawa do wypoczynku w miejscu wskazanym przez pracodawcę bez możliwości odpuszczenia go, zawieszenie stosowania przepisu kodeksu pracy dotyczącego minimalnego tygodniowego odpoczynku od pracy (art. 133 Kodeksu pracy – dalej: k.p.), przy zachowaniu nieprzerwanego odpoczynku dobowego od pracy określonego w odrębnych przepisach (art. 132 § 1 k.p.).

W przypadku zastosowania jednego z czterech powyższych przepisów pracodawca zostaje zobowiązany do zapewnienia pracownikom – poza godzinami świadczenia pracy – zakwaterowania oraz wyżywienia, które będą w sposób niezbędny zaspokajać ich podstawowe potrzeby bytowe. Ustawodawca zaznacza jednocześnie, że wartość świadczeń w ramach zakwaterowania i wyżywienia „nie podlega wliczeniu do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne oraz nie stanowi przychodu w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych” (art. 4f ust. 2 ustawy COVID-19).

Kolejnym aspektem wprowadzonych rozwiązań w materii zmiany warunków pracy pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej jest wyłączenie ze stosowania przepisów Kodeksu pracy dotyczących wypowiedzenia zmieniającego oraz okresowego powierzenia pracownikowi innej pracy (art. 42 k.p.).

niach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 159).

Normy związane z przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się choroby COVID-19 w obszarze pomocy społecznej

Prócz norm, które zostały do tej pory przeanalizowane w ramach niniejszego artykułu, ustawa COVID-19 w kilku innych miejscach nawiązuje do obszaru pomocy społecznej w kontekście przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się choroby COVID-19.

Art. 15c w ust. 1 daje możliwość zawieszenia zajęć na określony czas w centrach i klubach integracji społecznej. Podjęcie takiej decyzji należy do podmiotu prowadzącego, ale z polecenia wojewody. Co więcej, podjęcie tego typu działań nie pociąga za sobą skutku w postaci obniżenia dofinansowania ww. jednostek (art. 15c ust. 2. ustawy COVID-19).

Kolejnym działaniem, na jakie pozwala analizowana ustawa, a które ma na celu przeciwdziałanie COVID-19, jest zmiana – poprzez obniżenie lub podwyższenie – czasu dziennego pobytu uczestnika w centrum integracji społecznej. Ustawodawca precyzuje przy tym, że czas ten nie może być skrócony bardziej niż do 30 godzin (art. 15ca ustawy COVID-19).

Regulacje prawne związane z przeciwdziałaniem rozprzestrzenianiu się choroby COVID-19 objęły swoim zakresem także materię wywiadu środowiskowego (art. 15o ustawy COVID-19). Jeżeli istnieje konieczność jego przeprowadzenia lub aktualizacji i jednocześnie osoba lub rodzina zostały poddane obowiązkowej kwarantannie, wówczas pracownik socjalny ma możliwość przeprowadzenia rozmowy telefonicznej lub – w przypadku osób z dysfunkcją narządu słuchu – z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się, czyli poczty elektronicznej, wiadomości SMS lub MMS, komunikatorów internetowych, komunikacji audiowizualnej, faksu, stron internetowych dostosowanych do osób z niepełnosprawnością – art. 3 pkt 5 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz.U. 2017 poz. 1824). Ponadto, osoba lub rodzina ubiegająca się o pomoc ma możliwość przedstawienia pracownikowi socjalnemu dokumentów lub oświadczeń wymienionych w art. 107 ust. 5b ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, czy to w formie kopii, czy w wersji elektronicznej (Płonka-Bielenin, 2022).

W projekcie analizowanej ustawy zaproponowano zapis dotyczący zmiany sposobu przeprowadzania wywiadu środowiskowego, ze względu na ochronę pracowników socjalnych przed narażeniem na zakażenie chorobą COVID-19 oraz ze względu na uniemożliwienie rozprzestrzeniania się choroby za pośrednictwem pracownika (Uzasadnienie projektu ustawy z 14 maja 2020 r., 2020).

Normy związane z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom COVID-19 w obszarze pomocy społecznej

Obok przepisów dotyczących przeciwdziałania rozpowszechnianiu się choroby COVID-19 ustawodawca wprowadził w życie także normy odnoszące się do przeciwdziałania negatywnym skutkom wymienionej choroby zakaźnej w obszarze pomocy społecznej.

W art. 15da dotyczącym sposobu obliczania średniego miesięcznego kosztu utrzymania w domu pomocy społecznej za rok 2021 znalazł się zapis stanowiący, że wyliczając średni miesięczny koszt utrzymania w DPS, nie należy uwzględniać tych kosztów i wydatków, które „zostały pokryte ze środków finansowych pochodzących z programów finansowanych z udziałem środków europejskich, programów krajowych lub dotacji celowych z budżetu państwa udzielonych na podstawie art. 115 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej” (art. 15da ustawy COVID-19). Podobnie na podstawie art. 15h ust. 4 ustawy COVID-19, przedłużeniu podlega okres, na jaki zostało wydane świadczenie z pomocy społecznej w związku z niepełnosprawnością.

Podsumowanie i rekomendacje

Analiza ustawy COVID-19 dokonana pod kątem zmian wprowadzonych w obszarze pomocy społecznej ujawniła, że rozwiązania, które zostały wprowadzone w życie, mają na celu przede wszystkim przeciwdziałanie rozpowszechnianiu się choroby wywołanej wirusem SARS-CoV-2. W drugiej kolejności przeciwdziałanie ma dotyczyć negatywnych skutków stanu epidemii lub zagrożenia epidemicznego w związku z występowaniem na terenie Rzeczypospolitej Polskiej wymienionego patogenu. Wprawdzie stan epidemii został zniesiony, jednak nadal obowiązuje stan zagrożenia epidemicznego, a co z tego wynika, należy się stosować do zawartych w ustawie COVID-19 regulacji, o ile zostają spełnione pozostałe przesłanki właściwe dla danego przepisu.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że niektóre regulacje dotyczące zmian prawnych w obszarze pomocy społecznej dotyczą troski ustawodawcy o zdrowie pracowników, którzy – ze względu na kontakt bezpośredni z klientami – są narażeni na zachorowanie lub sami mogą stanowić źródło zakażenia dla tych, wśród których pracują. Często ich podopiecznymi są bowiem osoby chore, starsze, ułomne.

Stan zagrożenia epidemicznego, który nadal obowiązuje, skłania ku wnioskom, że sytuacja związana ze świadczeniem pomocy przez jednostki organizacyjne

pomocy społecznej oraz przez pracowników socjalnych nie wróci do standardów sprzed marca 2020 roku. W związku z tym należy się zastanowić, w jaki sposób pozostające w mocy regulacje zawarte w ustawie COVID-19 winny być skutecznie realizowane tak, by rzeczywiście spełniać zadanie przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się choroby COVID-19.

Streszczenie: Artykuł analizuje zmiany w prawie polskim wprowadzone na mocy ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych w obszarze pomocy społecznej. Analiza została skoncentrowana wokół zapisów odnoszących się do zasad ogólnych związanych z funkcjonowaniem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, sytuacji pracowników socjalnych, zarówno w kontekście ich pracy, jak i przysługujących świadczeń. Artykuł wskazuje na racje wprowadzonych regulacji, które ukazują ich motywy, uzasadnienie i cel.

Słowa kluczowe: pandemia COVID-19, pomoc społeczna, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, wywiad środowiskowy, pracownik socjalny

Abstract: The article analyzes the changes in Polish law introduced by the Act of March 2, 2020 on special solutions related to the prevention, counteraction and combating of COVID-19, other infectious diseases and the resulting crisis situations in the field of social assistance. The analysis focused on the provisions relating to general principles related to the functioning of organizational units of social assistance, the situation of social workers, both in the context of their work and the benefits they are entitled to. The article indicates the reasons for the introduced regulations, which show their motives, justification and purpose.

Keywords: COVID-19 pandemic, social welfare, social welfare organizational units, community interview, social worker

Bibliografia

- Napiórkowska, A. (2021). COVID-19 a świadczenia z ubezpieczenia chorobowego (wybrane zagadnienia). *Roczniki Administracji i Prawa*, 31, 717–727. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.6220>
- Nowakowski, P. T. (2020). Działania władz publicznych w Polsce na rzecz osób bezdomnych w trakcie pandemii COVID-19. W: N. G. Pikuła, M. Grewiński, E. Zdebska i W. Glac (red.), *Wybrane krajowe i międzynarodowe aspekty polityki społecznej w czasie pandemii koronawirusa* (s. 89–102). „Biblioteka Instytutu Spraw Społecznych Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie”. Wydawnictwo «scriptum».
- Ocena skutków regulacji do projektu ustawy 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych [projekt przedstawiony 1 marca 2020 r.]. Pobrane 21 września 2022 z: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/A327A8E6A5F134BFC125851E00782C2E/%24File/265.pdf>
- Piszczek, A. (2020). Komentarz do niektórych przepisów ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, art. 4b. W: K. W. Baran (red.), *Tarcza antykryzysowa 1.0–4.0. Ustawa o dodatku solidarnościowym i inne regulacje. Szczególne rozwiązania w prawie pracy, prawie urzędniczym i prawie ubezpieczeń społecznych związane z COVID-19. Komentarz* (s. 86–90). Wolters Kluwer Polska.
- Płonka-Bielenin, K. (2022). Kilka uwag o zmianach w pomocy społecznej i szczególnych świadczeniach wprowadzonych nowelizacją z 31.03.2020 r. do ustawy COVID-19. *Przegląd Prawa Publicznego*, 3, 29–43.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 12 maja 2022 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2020 poz. 1027).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 lutego 2020 r. w sprawie zakażenia koronawirusem SARS-CoV-2 (Dz.U. 2020 poz. 325).
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz.U. 2017 poz. 1824).
- Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2021 poz. 2095 ze zm.).
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2008 nr 234 poz. 1570, t.j. Dz.U. 2022 poz. 1657 ze zm.).
- Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2 [projekt przedstawiony 28 kwietnia 2020 r.]. Pobrane 21 września 2022 z: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/C684B92443AA2086C1258558002D9D50/%24File/344.pdf>

- Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych [projekt przedstawiony 1 marca 2020 r.]. Pobrane 21 września 2022 z: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/A327A8E6A5F134BFC125851E00782C2E/%24File/265.pdf>
- Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw [projekt przedstawiony 26 marca 2020 r.]. Pobrane 26 września 2022 z: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/0ED4D419861EFC71C12585370038D29C/%24File/299.pdf>
- World Health Organization. (11 kwietnia 2020). *Coronavirus disease 2019 (COVID-19). Situation Report – 82*. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665331780/nCoVsitrep11Apr2020-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych. (28 czerwca 2021). *Zasilek chorobowy na preferencyjnych zasadach dla niektórych ubezpieczonych*. https://www.zus.pl/-/zasilek-chorobowy-na-preferencyjnych-zasadach-dla-niektorych-ubezpieczonych?p_1_back_url=%2Fwyniki-wyszukiwania%3Fquery%3Djednostkach%2Borganizacyjnych%2Bpomocy#2